

## ORHAN PAMUK'UN MASUMİYET MÜZESİ ADLI ESERİNDE SOSYAL ELEŞTİRİ

Tahir YAŞAR (\*)

### Öz

*Orhan Pamuk Son dönem Türk Edebiyatı ve Dünya Edebiyatının en önemli yazarlarından. Bu özelliği kendisine Nobel Edebiyat ödülünü kazandırmıştır. Pamuk eserlerinin genelinde kendisinin doğup büyüdüğü şehir olan İstanbul'u detaylı olarak ele almaktadır. 1970'ler cumhuriyetimizin henüz çok genç olduğu, gelişmesini tamamlamamış ve bu nedenle emekleme dönemi olduğu bir dönemdir. Yazar, olayın kahramanı Kemal'in sevgilisi Füsun'u anımsamak ve onu hiç unutmamak için yıllarca ondan kalma eşyaları biriktirerek büyük bir özel koleksiyon edinmesi, sevgilisinin ölümünden sonra Dünyanın birçok yerini gezerek özel bir müze kurma araştırması yapması ve çalışmanın sonunda Masumiyet Müzesi adında bir müzeyi onun anısına açması eserde ele alınan son konu olarak görülmektedir. Dolayısıyla yazarın deyişiyle "2100 yılından sonra gelecek nesillere" anlatılacak çok şey bırakmıştır. Bu makalede tüm bu konular yansız bir bakış açısıyla irdelenmiş ve değerli okurların yararına sunulmuştur.*

**Anahtar Kelimeler:** İstanbul, Banker, ekonomik kriz, cunta, müze

### *Social Criticism in Orhan Pamuk's Work the Museum of Innocence*

#### *Abstract*

*Orhan Pamuk is one of the most important writers of Turkish and World literature recently. By means of his genius, he has won the Nobel Award of literature. Pamuk generally expresses detailed descriptions of İstanbul where he was born and grew up. 1970's is period that the state was quite young, undeveloped and for that reason still crawling. In memory of his darling Füsun, and in order to never forget her, the hero of the story Kemal makes a great collection of the belongings of her and the goods they had used during the period when they were together and decides to open a private museum that shows the greatness of their love. So to make observations he visits hundreds of museums in different countries. And he establishes "The Museum of Innocence in İstanbul. His experiences of foundation of a private museum are the last topic handled in the novel. So as the write says: "in this novel there are many things to be told to generations becoming after 2100". As a result, all the subject above are studied objectively for the dear readers to make use of them.*

**Keywords:** İstanbul, bankers, economic crisis, junta, museum

\*) Yrd. Doç Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Hakkari MYO  
(e-posta: tahiryasar30@hotmail.com)

## Giriş

Orhan Pamuk'un Masumiyet Müzesi adlı eseri yüzeysel olarak okunduğu zaman insan bir aşk hikâyesi olarak algılayabilir. Hatta bazı genç okuyucuların bu eserin ilk kısımlarını bir seks mecmuası gibi bile algılaması mümkündür. Zira yazar kitabın giriş bölümlerinde cinselliğe oldukça fazla yer vermiştir. Yazar belki kitabına okuyucuyu bağlamak için böyle bir yönteme başvurmuştur. Çünkü birçok okuyucu için 600 sayfalık bir kitabı eline aldığı zaman bu kadar sayfayı nasıl ne zaman okurum diye üşenebilir. Özellikle okuyucunun az olduğu ülkemizde yazarın böyle bir yönteme başvurmuş olması doğal karşılanabilir. Ama şu bir gerçektir ki tüm dünya okuyucuları için romanların giriş kısımları karmaşık, zor, sıkıcı ve iticidir. Yazar bu yöntemle okurunu daha hızlı bir şekilde bu sıkıcı durumu bertaraf etmeyi de düşünmüş olabilir.

Aslında Masumiyet Müzesi genel olarak bir aşk hem de umutsuz bir aşk hikâyesini konu edinirken bunun yanı sıra yazar 1970'li yılların Türkiye'sinde birçok değişik konuyu da ele almakta ve önemli sosyal yaralara parmak basmaktadır. Bu nedenle günümüz okuyucusu özellikle akademik okuyucu için romanın tarihi bir perspektifle okunması bir gerekliliktir. 2010'ları yaşamakta olan Türkiye okuyucusu için o yıllardaki birçok olay anlatılmaktadır. O günün kültürü, yaşam tarzı, ülkenin ekonomik durumu, sinema sanatı, müze anlayışı, gençlerin dünyaya bakış açısı, 12 Eylül darbesinin insanlara verdiği sıkıntı ve o günün İstanbul'u günümüz ve gelecek kuşaklara açık ve net olarak anlatılmaktadır. Kısacası bu romanda öğrenilecek çok şey vardır. Onun için bu makalede Orhan Pamuk'un bu yapıtını incelerken aşağıdaki konuların birer başlık altında irdelenmesi gerekmektedir.

Romanda ele alınan hususlar;

- 1- Eski İstanbul
- 2- Eski Bayramlar ve kültür
- 3- O dönemdeki Türk Sineması
- 4- Ekonomik Durum
- 5- Suçluluk Duygusu
- 6- Gençlerin Modernlik Düşüncesi
- 7- Bir Özel Müzenin kurulması
- 8- İstanbul'da yaşayan azınlıkların Durumu
- 9- 12 Eylül Darbesinin İstanbul'da Yarattığı Sıkıntılar

Tüm bu hususlara kitapta değinilmiş ve günümüzde halan devam eden önemli sorunların nereden kaynaklandığı konusunda ipuçları verilmektedir. Onun için Orhan Pamuk'un eserlerinin iyice incelenmesi değerlendirilmesi gerekmektedir. Masumiyet müzesi bu bakış açısıyla okunduğu zaman gelecek nesiller için iyi tarih kaynağı olabilir. Bu makalede eser bu bakış açısıyla ele alınmış ve yukarıda belirtilen başlıklar eserden alıntılarla ortaya konulmuştur.

### Eski İstanbul

Orhan Pamuk, doğma büyüme İstanbullu bir yazardır. Bu nedenle yazarın çocukluk, gençlik ve olgunluk dönemi hep orada geçmiştir. Bu durum İstanbul'u yazar için vazgeçilmez bir yer haline getirmiştir. Neredeyse eserlerinin çoğu için olayların geçtiği yerdir. Yazar, Nobel Edebiyat Ödülü'nü de "İSTANBUL" adlı yapıtıyla almıştır. Yazar Yapıtlarında İstanbul'u tarihi dokusu, güzelliği, yoksulluğu, varoşları, değişimi, aşırı göç ve dengesiz büyümesi gibi birçok yönüyle ele almıştır. Örneğin; Yazar, asırlarca Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentliğini yapmış olan bu büyük ve eşsiz şehrin Dünya'nın başkenti olmasını beklerken onun bu özelliğini yitirmesini ve içine düştüğü hüznün ve yoksulluğu şöyle dile getirmektedir.

*"Ben doğmadan yüz yıl önce İstanbul'a geldiğinde şehrin kalabalığı ve değişikliğinden etkilenen Flaubert, bir mektubunda Constantinopolis'in yüz yıl sonra dünyanın başkenti olacağına inandığını yazmıştı. Osmanlı imparatorluğu çöküp yok olunca, bu kehanetin tam tersi gerçekleşti. Ben doğduğumda İstanbul, dünyadaki görece yeri iki bin yıllık tarihinin en zayıf, en yoksul, en ücra ve en yalıtılmış günlerini yaşıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkım duygusu, yoksulluk ve şehri kaplayan yıkıntıların verdiği hüznün, bütün hayatım boyunca, İstanbul'u belirleyen şeyler oldu. Hayatım bu hüznle savaşıyor ya da onu, bütün İstanbullular gibi en sonunda benimseyerek geçti (Pamuk, 2008: 12)."*

Orhan Pamuk'un tüm yapıtlarında İstanbul'u görmek mümkündür. Masumiyet Müzesinde de İstanbul her yönüyle anlatılmaktadır. Boğazın güzelliği, parke taşı döşenmiş sokaklar, Yeşilçam, bayram yerleri, çınar ve ıhlamur ağaçlarını kokusu, İstanbul'un ekonomisi, esnafı ve bunun gibi birçok detay bu romanda mevcuttur. Pamuk boğazın güzelliğini ve ondan etkilenişini şöyle anlatır:

*"... Panjurları parmaklarımın ucuyla itip açar ve içeriye patlar gibi dolan manzaranın güzelliğine her seferinde hayret ederim. Hayretimde, hayatın unutmakta olduğumu sandığım güzelliğini yeniden keşfetmenin heyecanı da vardı ya da ben öyle inanmak istiyordum (Pamuk, 2008a: 212)."*

İstanbul'un o şahane, etkileyici manzaralarını yanında insanların o günlerde de altyapı sorunlarını yaşadıkları ve bir yağmurda çektikleri çileyi yazar "...yokuştan aşağı inen suları seyretmiştim. Sokakta paçaları sıvamış, çıplak ayaklı mahalleliler, ellerinde çinko kovalar ve plastik plastik çamaşır leğenleriyle, kaldırımların kenarlarından, evlerinin içine içine giren suları boşaltmaya ve taş yığınları ve bezlerle sel sularının yönünü değiştirmeye çalışıyordu" sözleriyle anlatıyor (Pamuk, 2008a: 264).

Bugün de zaman zaman bu sorunun İstanbul'da var olduğu görülebiliyor. Pamuk aynı zamanda şehrin anormal büyümesine de şahitlik etmektedir. Bu büyümeyi yazar hayretle izliyor ve şaşırıyor.

*"İstanbul son on yıl içinde öylesine büyümüş, yangınlar ve yeni inşaatlarla öylesine değişmiş ve göçlerle dar sokaklar öylesine kalabalıklaşmıştı ki, sık sık yolumuzu kaybeder, sonra sonra ancak bulur... (Pamuk, 2008a: 288)."* Yazar İstanbul'un anormal değişimini şu sözlerle anlatmaya devam ediyor:

“Yıllar sonra dut ve çınar ağaçları kesilerek üzerine apartmanlar dikilen, araba park yerine ya da yeşil plastik halılarla kaplı mini futbol sahalarına dönüştürülen bu büyük sinema bahçelerinin, kireçle badanalanmış duvarlar, imalathaneler, çökmekte olan ahşap konaklar ve iki- üç katlı apartmanlarla ve sayısız balkon ve pencerelerle çevrilmiş bu hüznü mekanların kalabalığı, her seferinde beni şaşkırttı (Pamuk, 2008a: 288).” Yukarıdaki sözler İstanbul’un plansız değişimine ve doğallığını nasıl yitirdiğine ışık tutan ve gelecek nesillere taşıyacak olan çok önemli kanıtlardır. Görüldüğü gibi yazar İstanbul’u hem güzelliğiyle hem de sorunlarıyla gelecek kuşaklara anlatıyor.

### Bayramlar ve Kültürel Değişim

Orhan Pamuk yapıtında İstanbul’da Cumhuriyet’le birlikte kültürel bir değişime de uğradığını vurgulamaktadır. Bu değişim, insanlarda ve aile yapısında bir bocalama dönemi oluşturduğu görülüyor. İlin başkentliği yitirmesiyle birlikte bir karamsarlığa girdiği daha önce vurgulandı. Evlendirme konusunda gençler ve aileler arasında bir anlaşmazlık görülüyor. Modern takılan gençlik, görücü usulüyle evlenmeyi reddederken mutlu yuva kurma konusunda çok başarılı sayılmazlar. Olayın kahramanı Kemal ve nişanlısı Sibel’in durumu bunu gösteriyor. Aile büyükleri pek karışmak istemiyor gibi görünseler de yine de işe karışmaktan vazgeçemiyor. Bu konuda Kemal’ le annesi arasında geçen konuşma çok ilginçtir. Nişanlısından ayrılmış ve sevdiği kızla da evlenemeyen Kemal’e annesi sürekli olarak evlenebileceği bir kız arar.

*Anne- “Kız çok güzelmiş... akşam erkek arkadaşlarla içmene gönlüm razı değil”*

*Kemal- “Git sen kıztı bir gör anneciğim...kendim bulup, görüşüp tanıştığım modern kızla olmadı. Birde görücü usulünü deneyelim bakalım.*

*Anne- “Ah oğulcuğum bu kararına ne kadar sevindim bilsen. Aslında Kemal, annesine doğruyu söylemiyor sadece memnun etmeye çalışıyor. Kültürel değişikliğin dini bayram günlerinde daha fazla ortaya çıktığı görülüyor. Geleneksel olarak bayramlarda insanlar bir araya geliyor, bayramlaşıyor, bayram yemeği yeniyor ancak dini vecibeler yerine getirilmiyor. Örneğin, bayram namazına gidilmiyor. Bu kültürel değişim yazar tarafından şöyle açıklanıyor: “Ne annem ne de babam dindardı. İkisinin de namaz kılıp oruç tuttuklarını hiç görmemiştım. Cumhuriyetin ilk yıllarında yetmiş pek çok evli çift gibi, dine saygısız değil ilgisizdiler yalnızca ve bu ilgisizliği çok tanıdıkları, dostları gibi Atatürk sevgisi ve laik bir cumhuriyetçilikle açıklarlardı. Buna rağmen Nişantaşlı, laik pek çok burjuva aile gibi bizinkiler de, her kurban bayramında bir koyun kestirir ve kurban etini gerektiği gibi yoksullara dağıtırlardı (Pamuk, 2008a: 46).”*

### Gençlerde Modernlik Düşüncesi

Orhan Pamuk’un Masumiyet Müzesinde üzerinde durduğu önemli konulardan biriside 1970’lerdeki gençlik arasında yaygın olan modernlik düşüncesidir. Modernlik veya hikâyenin Kahramanı Kemal’in bakış açısıyla “modern ve cesur olmak” anlayışı irdelenirken o günkü zengin aile çocuklarının hayatı nasıl değerlendirdikleri de ortaya konmuş oluyor. Kemal’e göre modernlik Avrupa’yı görmüş ileri görüşlü kızlar evlilikten önce erkeklerle

olan aşk ilişkilerinde yazarın deyişiyle “sonuna kadar gitmek”te bir sakınca görmemektedirler. Başka bir deyişle onlar için bakireliğin bir önemi yoktur. Bu görüş Avrupalılaştırılmış olmanın başka bir göstergesidir aynı zamanda. Olayın kahramanı Kemal Bey ve çevresindeki diğer zengin aile çocukları aynı düşünceye sahiptirler. İşin ilginç sokaktaki tüm mini etekli kızları böyle değerlendirmektedirler. Kendi nişanlısı ve sevgilisi arasında bocalayıp kalan Kemal sevgilisi Füsün’la olan ilişkisinde sonuna kadar gittikten sonra Füsün ona nişanlısı Sibel’le neden aynı şeyleri yapmadığını sorar Kemal’in cevabı şu olur: “*Ama evlenmeden önce sevişmek fikri, hala onu huzursuz ediyor... Bunu anlıyorum. Avrupa’da o kadar okumuş, ama senin kadar cesur ve modern değil...*”(Pamuk, 2008a: 61).” Burada yazar aslında gençliğin nasıl bir çelişki ve kültür yozlaşması içerisinde olduğunu açıkça vurguluyor. Yazar 2100 yılından sonra yaşayacak genç kuşaklara bunu nahoş antropolojik bir olay olarak anlatırken veya açıklarken şöyle der. “*Gelecekteki koca adaylarıyla evlenmeden önce yatan, üst sınıfa mensup, iyi eğitilmiş genç kadınlar, bu hareketlerini onlara duydukları güvenden çok, töreye aldırış etmeyecek kadar modernleşmiş ve özgür olmakla açıklamaktan hoşlanırlardı* (Pamuk, 2008a: 73).”

Ancak yazar bunun bir şehir efsanesi olduğunu da vurgulamaktadır. “*Sosyal Bilimcilerin ‘şehir efsanesi’ diyeceği bu inanç, özellikle taşradan İstanbul’a göçmüşler, yoksullar ve küçük burjuvaziler arasında – Tıpkı Batılı çocukların Noel Baba’ya inanması gibi- o kadar yaygındı ve tartışılmadan o kadar kabul görmüştü ki, Taksim, Beyoğlu, Nişantaşı, Bebek gibi zengin semtlerde yaşayan Batılılaşmış modern genç erkekler de, özellikle cinsel açlık buhranları çekerken bu şehir efsanesine kendilerini kaptırırlardı* (Pamuk, 2008a: 75).”

Yazar bu ifadeleriyle aslında 1970’lerin ve daha önceki yıllarda hakim olan bilinçsiz batılılaşma veya gençlerin batılılaşmayı nasıl anladığına vurgu yapmış olmaktadır. Ne ilginçtir ki olayın kahramanı sevgilisine onun modern ve cesur olduğunu söylerken, ilişkilerini ve ona sahip olmayı ya da sonuna kadar gitmiş olmayı ona bu yolla izah ederken, sevgilisi Füsün “Ben cesur ve modern değilim” der. Füsün bunu Kemal’le olan samimiyeti ve aşkı nedeniyle yapmıştır. Bu durum Kemal’in yıllarca ıstırap çekmesine neden olurken ikiyüzlü kişiliğinin cezasını da vermiş oluyor. Çünkü Kemal hem iyi bir ailenin kızı olan ve kendisini seven nişanlısı Sibel’i hem de hiç düşünmeden kendisini ona teslim etmiş olan sevgilisi Füsünü kaybeder. Aslında Orhan Pamuk 2100 yıllarında sonra gelecek genç kuşaklara her ne kadar 1970’li yıllarla ilgili böyle antropolojik veya kendi deyimiyle “nahoş antropolojik” not bırakıyorsa da; bu hususta bir yanılgı içine düştüğüne inanıyorum ve kendisinin de bu yanılgısını fark etmiş olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü hem Türkiye’de hem de Dünya’da insan toplulukları insan topluluklarının dindar olmaya yöneldiği görülmektedir. 2100’lü yılların gençlerinin o gün böyle bir “cesur ve modern” olma özelliğine sahip olacaklarını hiç kimse iddia edemez. Lakin gidişat bunu göstermektedir. Kaldı ki Kemal’in arkadaşları da bu hususta tavır koyabiliyorlar. Daha önce tıpkı Füsün gibi beraber olduğu nişanlısı Sibel’i savunurken gençlerin içine düştüğü kültür ve moral bunalımını net bir şekilde göstermektedir. Kemal arkadaşı Zaim ile bu konuyu tartışırken, Zaim’in sözleri oldukça çarpıcıdır. “*Nişanlandıktan, onunla*

*Boğaz'daki yalıda aynı evde, aynı yatakta yaşadıktan sonra onu bıraktın. Her kes uzun uzun bunu konuştu. Anneler kızlarına öcü gösterir gibi sizin olayı gösterdiler”* der Zaim (Pamuk, 2008a: 463). Ama Kemal bu konuyu gerçekten anlayamamıştır. Avrupai olmanın göstergesi olarak bekâret olayını ölçü olarak almaktadır. Tıpkı aşağıdaki sözlerinde anlaşılacağı gibi. *“Bekâret hala bu kadar önemliyse, niye o kadar Avrupalılık ve modernlik pozunu yapıyoruz? Bari dürüst olalım* (Pamuk, 2008a: 463).”

### **Ekonomik Durum, Türk Sinemasının İçine Düştüğü Bunalım ve Sansür**

Ülkelerin ekonomik durumu her açıdan insanların üzerinde büyük etki yaratmaktadır. Bilindiği gibi 1970’lerde Ülkemiz kapalı ekonomik sisteme tabii olup oldukça yoksul durumda idi o zamanki yöneticilerden Demirel’in deyişiyle “ülke on sente muhtaçtı” Demirel kurtarıcı rolüne girerek bunu gururla söylerdi. Ülkeyi bu duruma düşüren çok önemli etkenler bulunmaktaydı Bu etkenler şöyle sıralanabilir.

1. Ülke savaştan yeni çıkmış savaş yaralarını sarmaktaydı.
2. Ekonomik sistem dışı kapalı olup ticaret yok gibiydi.
3. Çok ciddi bir kargaşa, sağ –sol çatışması ülkeyi kargaşaya sürüklerken yöneticiler ve asker bu durumdan fayda sağlamaya çalışıyordu. 12 Eylül bunun en bariz örneğidir.
4. Askeri darbelerden dolayı demokrasi bir türlü gelişmiyor vesayet sistemi gün geçtikçe kök salıyordu.

Tüm bu sayılanlar ve diğer etkenler insanları sürekli bir umutsuzluğa sürüklemekteydi. Orhan Pamuk yapıtında kısaca da olsa değinmiştir. Bu ekonomik durum sağ-sol çatışması, darbeler elbette Türk sinemasını da önemli bir buhrana sürüklemiştir. Sanatsal yapıtların yerini bir seks filmleri furyası almıştır. Bu nedenle de insanlar sinemaya gitmez olmuş dolayısıyla Yeşilçam emektarları işsiz ve aşsız kalmışlardır. Yazar sanatçıları içine düştüğü durumu şu satırlarla dile getirir.

*“Pelür Bar’da tanışıp ahbablık ettiğimiz oyuncuların büyük çoğunluğunun yerli porno film sanayiinde çalıştığını, tıpkı insanın arkadaşlarının çoğunun gizli örgüt üyesi olduğunu öğrenmesi gibi şaşırarak öğrenmişim. Hanımefendi tavırlı orta yaşlı kadın yıldızlar, Salih Bey gibi karakter sahibi oyuncular yurtdışından gelen çok edepsiz olmayan filmlere ekme parası için dublaj yapar, sevişme sahnelerinde filmin tam gösteremediği ayrıntıları akla getiren sevişme sesleri çıkarır, çılglık atarlardı. Çoğu evli, çocuklu ve ciddiyetleriyle tanınan bu oyuncular, bu işi ekonomik bunalım sırasında ‘sinema dünyasından kopmamak ‘ için yaptıklarını arkadaşlarına söyler, ama başta aileleri herkesten de gizlerlerdi* (Pamuk, 2008a: 337).”

Yukarıda ki satırlar ülkenin ve sinema dünyasını içinde bulunduğu durumu çok net olarak anlatırken yazar gelecek nesillere o günleri çok iyi aktarmış oluyor. Aslında gerçek tarih de böyle yazılır. Çünkü resmi olarak yazılan tarihler birçok olayı görmek istemez. Lakin bu detaylar resmi tarihi yazan ya da yazdıranların işine gelmez. Onlar her şeyi kendi bakış açılarına göre yansıtırlar.

Ülke ekonomisinin içinde bulunduğu bu dibe vuruş yalnız sanatçılar ve sinema sektörünü etkilememiştir aynı zamanda yeni oluşumlar da meydana getirmiştir. Bu dönemde enflasyon yüzde yüzlerin üzerinde seyir ederken yeni bir rantiyeci sektörü de yaratmıştır. Bu sektörün adı tefecilik ya da batık bankerliktir. Pamuk bu sektörü yapıtında şu satırlarla anlatır. “*O günlerde film setinden Satsat koridorlarına, kahvehanelerden Keskinlerin evine herkesin konuştuğu şey, geçekonu bankerlerin verdiği çok yüksek faizdi. Enflasyon yüzde yüzlere yaklaştığı için, herkes parasını bir yerlere yatırmak istiyordu[...]. Bazılarının kazandığı parasını korumak için Kapalıçarşı’dan altın aldığını, bazılarının da paralarını yüzde yüz elliye yakın faiz veren çeşit çeşit bankerlere yatırdığını, ama herkesin birikmiş altınını bozdurduğunu, banka hesabını bitirdiğini ..... (Pamuk, 2008a: 434).*” Ne yazık ki o dönem tüm varlıklarını satarak elde ettikleri paraları böyle fahiş bir faize yatıran insanların neredeyse tümü zarar etti. Çok sayıda aile dağıldı, çünkü o bankerlerin tümü battı. O dönemdeki gazeteler bu tip haberlerle dolup taşıyordu.

Türk sinemasını ve Yeşilçam sanatçılarını o dönem geri götüren ve gelişimini engelleyen nedenlerin en önemlilerinden biriside çok katı kurallı ve anlamsız sansür olayıdır. Sanatçıların ve ilgili kişilerin ifadelerinde Türkiye’de bu işin o sıralarda ne kadar keyifleştiği ve istismar edildiği açıkça anlaşılmaktadır. “*Hayali Hayati’ye (o dönemin sanatçısı) göre İslamiyet, Atatürk, Türk ordusu, din adamları, Kürtler, Ermeniler, Yahudiler ve Rumlar hakkında hoşla gitmeyecek yorumlar ve edepsiz aşk sahneleri dışında, Türk sineması aslında özgürdü*” der sanatçı (Pamuk, 2008a: 368). Başka bir olayda “*Türk bekçilerini küçük düşürüyor*” diye koca bir film yasaklanıyor. İşin ilginç ve komik yanı daha önce sansür kurulunda bulunan bir zatın sansür kurulundan rahatlıkla geçer iddiasıyla hazırladığı film de aynı kurula takılır. Rejisör, prodüktör ve aynı zamanda sansür Kurulu üyesi olan Hayal Hayati “*ötekilerini deli etmek için*” bu işi kabul ettiğini söyler (Pamuk, 2008a: 367).

İşte kurulun keyfiyetini belirten sözler. Böyle keyfi ve ciddiyetsiz bilimsellikten uzak, kurullarla sinema sanatı veya başka bilimsel çalışmalar nasıl gelişebilir. Ne yazık ki bu tip kurullar yıllarca ülkenin birçok alanında kader belirleyici olmuşlardır

### **Darbeler ve 12 Eylül**

Cumhuriyet’in kuruluşundan bu güne kadar neredeyse ülkemizde her on yılda bir darbe yapılmıştır. Ne yazık ki bu modern veya post modern darbelerin ülkeye zerre kadar yararı dokunmamış. Aksine ülkede demokrasinin, ekonominin, insan haklarının geri girmesine neden olurken bu konulardaki gelişmeyi engellerken birçok insanın idam edilmesine sebep olmuş, toplumda uzun süre tedavi edilemeyecek yaralara yol açmıştır. Ne acıdır ki hala toplumumuzda bazı darbeleri iyi ve ilerici bazılarını kötü ve gerici sayan ve savunan insanlar bulunmaktadır. Oysa gerçek olan şu ki darbeler ne iyi ne de ilerici olamazlar. Onlar hem kötü hem gerici hem de yıkıcıdır. Darbelerin iyisi kötüsü asla olamaz. Eğer olsaydı şimdi demokrasimiz dünyanın en ileri demokrasisi olur ve ülke neredeyse otuz yıldır bir savaş ortamı yaşamazdı. Yazarımız Orhan Pamuk ‘Masumiyet Müzesi’ adlı yapıtında belki 2100 yılından sonra gelecek nesillere verdiği en iyi mesaj

12 Eylül darbesinin İstanbul gibi bir yerde bile insanlara yaşattığı zorluk, korku ve bozuk psikolojidir. 1980 de 80 milyondan fazla insanın yaşadığı İstanbul’ da sokağa çıkma yasağının saat on (22.00) de başlamasının sokakta olan veya işinden evine gitmekte olup zamanında evine yetişemeyeceği korkusunu yaşayan insanların içine düştüğü telaş ve sonucu şöyle anlatır yazar.

*“En sonunda kendimi sokağa ve Chervrolet’ye attığımda, Çetin ile birlikte yasak saatinden önce eve yetişecek miyiz telaşına kapılır, her seferinde üç-beş dakika gecikirdik. Askerler saat ondan sonraki ilk dakikalarda, caddelerde son hızla giden arabaları hiç durdurmazdı. Dönüş yolunda, Taksim Meydanı’nda, Harbiye’de, Dolmabahçe’de yasak saatinden önce deli gibi hızlanan arabaların yaptıkları kazaları görür, arabalardan çıkıp hemen tekme tokat dövüştürülen şoförleri seyrederdik (Pamuk, 2008a: 351).”*

Yazar darbenin yarattığı kaostan önce bir bakıma 12 Eylül darbesinin hazırlayıcısı olan sokaktaki kargaşayı, gençlerin kamplara bölünmüşlüğü, sağ-sol adına kurtarılmış bölgeleri ve bu durumun ülkede yarattığı rahatsızlığı da yansıtır. *“Kedilerin yalandığı meydandaki kör çeşmenin iki yüz yirmi yıllık mermerleriyle birlikte gözün görebildiği bütün düz yüzeylerinin ve duvarlarının, çeşitli sağ ve sol siyasi partilerin, o zaman ‘fraksiyon’ denen grupların sloganları ve ölüm tehditleriyle kaplı olması.... (Pamuk, 2008a: 233)”* veya *“İstanbul’un sokaklarında komünistler ile milliyetçiler birbirlerini kurşunlar, bankalar soyulur, bombalanır, kahveler makinalı tüfeklerle taranırken... (Pamuk, 2008a: 196)”* ifadeleri o dönemi gelecek nesillerle anlatacak an açık durum değerlendirmeleridir. Bu sözler için bir yoruma bile gerek kalmıyor. Güzelim ülkenin içine düşürüldüğü durum bu. Pamuk bu konuda son söz olarak şunları da söylemeyi ihmal etmiyor.

*“Soğuk Savaş’ın bir uzantısı olarak İstanbul sokaklarında bir birlerini vuran inançlı milliyetçilerle inançlı komünistlerin çatışmasıyla hikâyemi uzatmak istemem. O yıllarda sokaklarda sürekli cinayetler işlenir, gece yarıları kahvehaneler taranır, üniversitelerde her iki günde bir işgal-boykot gibi şeyler yaşanır, bombalar patlar, bankalar militanlarca soyulurdu (Pamuk, 2008a: 342).”*

Yazarın buradaki “inançlı milliyetçiler ve inançlı komünistler..” ifadesi o dönemdeki gençliğin idealistliği ile 12 Eylül’den sonra oluşturulan gençlik tipinin arasında bir mukayese ister istemez insanların aklına gelmektedir.

### **İstanbul’da Yaşayan Azınlıkların Durumu**

Daha önceden belirttiği gibi Orhan Pamuk eserinde bir aşk hikâyesinden başka konulara da parmak basmıştır. İstanbul’da 1970’li yıllarda yaşayan Rum, Ermeni gibi azınlıklar ile taşradan göç ederek çalışmaya gelmiş Kürtlerin durumuna da değinmiştir. Yazarın anlatımına göre bu insanlar İstanbul’un yoksul, durumu iyi olmayan eğitimsiz varoşların hor görülen kesimlerini teşkil ediyor. Bu insanların yaşadığı yerler şehrin köhne, kirli, düzensiz ve kuytu bölgeleridir. Bunlar aynı zaman aynı zamanda İstanbul’un geri kalmış öteki yüzünün temsilcileridir.

*“Mahalle kalabalığı çeşitliydi: Galata’da limanda işçilik yapanlar, Beyoğlu’nda ara sokaklarda küçük dükkanları, lokantaları işletenler ve garsonlar, Tophane tarafından ya-*



yılarak gelen Çingene aileleri, Tuncelili Alevi Kürt aileleri, bir zamanlar Beyoğlu'nda, Bankalar Caddesi'nde katiplik yapan Rum, İtalyan, Levanten ailelerin fakir düşmüş çocukları ve torunları...(Pamuk, 2008a: 320).”

İşte sayılan tüm bu insanlar İstanbul yoksullarını teşkil etmektedir. Yazar bu insanların yaşantı yerlerini anlatırken kendisinde bir korku belirdiğini de ihmal etmemektedir. Onların yaşantılarını şöyle tarif eder: “Yunanistan’a göçen son Rumların bıraktığı boş binalar ve o boş yapılara kaçak yerleşen yoksul Kürtlerin pencerelerden dışarıya uzattıkları soba boruları, geceleri korkutucu bir görüntü verirdi (Pamuk, 2008a: 321).”

Ne yazık ki yıllarca Anadolu insanı İstanbul’un taşı toprağı altın diye büyük umutlarla gitmiştir ama çoğunluğu sadece varoş hayata yaşayarak yitik nesiller oluşturmuştur.

### Suçluluk Duygusu

Orhan Pamuk’un Masumiyet Müzesi adlı eserinde en fazla vurgulanan hususlardan birisi de Olayın Kahramanı Kemal’in yaşadığı suçluluk duygusudur. Kemal iki kadın arasında kalmıştır. Bir taraftan zengin ve İstanbul sosyetesinin önemli ailelerinden birinin kızı olan Sibel’le nişanlanmış, onunla mutlu olduğu imajını vermeye çalışırken diğer tarafta yoksul kesimi temsil eden uzaktan akraba kızı sevgili Füsünla kendi deyişiyle sonuna kadar gitmiş ve ona bağlanmıştır. Füsünla yaşadıklarını bazen kızın cesur ve modernliğine bağlarken bile içini kemiren suçluluk duygusu vardır. İki kişiyi birden idare etmesi ise bir bakıma onun ikiyüzlülüğünü göstermektedir. Füsün’u kaybedince de kederli anlarında Sibel’le sığınarak teselli bulmaya çalışmaktadır. Kemal aşağıdaki sözleriyle bir bakıma bunu ispat ediyor. “Sibel’e sarılıp bir teselli bulmayı bazen ben de istiyordum, ama ona karşı hissettiğim suçluluk duygusundan, ikiyüzlülüğün verdiği kötülük hissinden o kadar yorulmuştum ki.....(Pamuk, 2008a: 234)” “..Füsün’u görünce de, o anki mutluluğumu ve utancımı gizlemek için sözümü abartılı bir heyecanla abartırdım (Pamuk, 2008a: 323).” Kemal Bey bu haleti ruhiyeyi tam sekiz yıl çeker. “Sabah arabaya binmeden önce onu genç ve mutlu bir koca gibi yanaklarından öptüğümde, Sibel’in ruhunda bana karşı bir küçümsemenin ve nefretin filizlenmekte olduğunu gözlerimden çıkarırdım (Pamuk, 2008a: 217).” Derken bile bu kin ve nefretin onun içinde olduğu görülecek çünkü Sibel’i o yüz üstü bırakıp terk ediyor. Kemal dürüst olmadığını şu sözleriyle ifade ederken, o bile kendisine inanmıyor. “Bu yalanı nasıl attığıma şimdi bile şaşıyorum (Pamuk, 2008a: 213).” “Mutluluklarının asıl kaynağı gizli sevgilileri olan, ama karıları ve aileleri sayesinde mutluymuşlar gibi davranan erkekler gibi yapmaya başladığı, Sibel sayesinde çok mutluymuşum gibi davrandığı kısa bir an açıkça hissettim (Pamuk, 2008a: 138).” Ama bu his ne yazık ki çok kısa süreli ve bir vicdan azabının verdiği avuntudan başka bir şey değildir. Kemal içinde bulunduğu suçluluk duygusunu şu sözleriyle biraz daha açığa vuruyor. “..içimdeki suçluluk duygusunu gizleyen, korkularımı gurura çeviren bir şey vardı” der (Pamuk, 2008a: 53). Kemal içindeki bu korku ve pişmanlık duygusunu unutmak için her seferinde kendisini içkiye verir. “Bu gün Füsün ile yaşadığım şeyin ağırlığı aklımı karıştırıyordu, ama herkesin sırları, huzursuzlukları, korkuları var, diye düşündüm....dostlar arasında iki kadeh içince, dert ettiğimiz şeylerin aslında ne

kadar önemsiz ve geçici oldukları da ortaya çıkıyordu.” Aslında Kemal içkiyle bir an için bunları unutsa da Füsun’la yaşadığı şey ve nişanlısıyla olan ilişkileri bir an bile aklında ve vicdanında silinmiyordu. Barış Altuğ, Masumiyet müzesi Üzerine başlığıyla yazdığı makalesinde Kemal için şunları yazar “*Kemal aslında kendi kendinden başka hiç bir şeyi umursamamıştır. Ne Sibel’den vazgeçebilmiş ne de Füsun’u sahiplenebilmiştir tek derdi kendini mutlu etmek olan garip zengin rolündedir, bu esnada herkesi mutsuz etmiştir, kendisine bekaretlerini veren önce Sibel ve sonra Füsun’u , annesini, ağabeyini, çalışanlarını, ve arkadaşlarını... (Altuğ, ty).*” Bu kadar kişiyi mutsuz eden bir kişinin suçluluk duygusuna kapılmaması ve vicdan azabı çekmemesi mümkün mü?

Altuğ çok ilginç bir benzetmeyle Kemal’i özetliyor “*doğuya giden gemiden batıya bakan talihsiz bir yolcu*” der aynı makalesinde. Yazarlar çoğu zaman kendilerini yaratıkları kahramanlarla özdeşleştirirler. Bu romanda da Orhan Pamuk, kendisini anlatıyor. Can Dündar ile Günlük hayat ve Yazmak Üzerine yaptığı söyleşide bunu dile getiriyor. “*Bazen, kendi ruhumdan taşanları 2-3 kişiye dağıtırım. Kimi zaman olduğu gibi kendimi koyarım. Kimi zaman kendimi öyle hissediyorsam en haydutla, en alçak kişi ile özdeşleştiririm (Pamuk, 1999: 75).*”

### Müze

Orhan Pamuk’un ‘Masumiyet Müzesinde dile getirdiği ve kitabın başından sonuna kadar sürekli vurgulanan müze olayı en önemli temalardan biridir. Füsun’la yaşadığı umutsuz aşkın anısına bir müze kurmuştur. Yazar müzeyi kurmak için neredeyse dünyanın her yerini gezmiş ve kuracağı müzeye örnek olabilecek müzeleri incelemiş, özel bir müzede nelerin sergilenebileceğini bizzat gözlemlemiş ondan sonra Masumiyet Müzesini kurmuştur. Bu arada Türkiye’de özel müzeciliğin fazla önemsenmediğini de vurgulayarak bu nedenle özel müzeciliğin gelişmediğini vurgulamıştır. Dünya’daki diğer müzeleri gezerken şu kanıya varır: Füsun’dan ve ailesinden kalan hatıra malzemenin gördüğü çoğu müzede sergilenen eşyadan daha fazla olduğunu fark etmiştir. Kemal Bey bu müzeyi Füsun’a olan aşkını gelecek nesillere anlatmak ve ölümsüzleştirmek amacıyla kurmuştur. Kemal müzeyi kurma amacını şu sözlerle özetler. “*Ama merak etmeyin, aşkımızın gelecek kuşaklarca anlaşılacağından hiç şüphem yok. Bundan elli yıl sonra Kayseri’den otobüsle ziyarete gelen neşeli üniversite öğrencileri, kapıda kuyruk olan eli fotoğraf makineli Japon turistleri... İçeri giren yalnız kadınlar ve o zaman mutlu İstanbul’unun mutlu âşıkla- rı, ...yaşadıklarımızı derin hissedecekler, eminim (Pamuk, 2008a: 579).*”

Kemal iyi bir müze kurmak için 5723 müze gezmiştir. Füsun’u çocukluğundan beri tanıdığı için ve kendi çocukluk oyuncaklarını onunla paylaştığı için çocukluğundan ölü- müne kadar neredeyse ona ait tüm eşyaları müzede sergilemiştir. Kemal aşkının anısına bir müze kurarken bir müzenin nasıl kurulduğu hususunda da okuyucuya iyi bilgiler ve deneyimler sunmuştur.

### Sonuç

Dünyanın en hatırı sayılır ödülü sayılan Nobel Ödülünü almış bir Türk yazar olarak Orhan Pamuk Türk edebiyatına çok değerli bir katkıda bulunurken aynı zamanda ülkenin tanıtımı için her yıl harcanan milyonlarca dolardan daha fazla tanıtım katkısı sağlamıştır. Eserleri dünyada hatırı sayılır dillere çevrilmiş olan yazar milyonlarca okuyucuya sahiptir. Bu da ülkenin ve Türk edebiyatının dünyaca bilinmesine ve tanıtılmasına vesile olmaktadır. Orhan Pamuk ne yazık ki Türk okuru tarafından yeteri ilgiyi görememiştir. Bunun sebebi genel olarak ülkede ideolojik bir okur kitlesinin varlığı ve statükocu yapımızdır. Pamuk, Masumiyet Müzesi adlı eserinde Umutsuz bir aşk hikâyesini anlatırken diğer tüm eserlerinde olduğu gibi önce İstanbul'u etraflıca anlatmaktadır. İstanbul Boğazı'nın güzelliği, ormanları, parke taşlı gizemli sokakları, ıhlamur ve çınar ağaçlarının kokusu, iklimi sosyal yaşantısı hemen hemen tüm romanlarında anlatılır. Ayrıca yazar bu yapıtında ülkenin gelişim serüvenini, Kürt sorunu, darbelerin verdiği sıkıntılar, gençliğin Avrupalılaşıma ve Avrupa'yı tanıma, modernleşme anlayışını, İstanbul'un varoşlarını, köyden kente göç ve beraberinde getirdiği sıkıntıları dile getirmiştir. 1970'li yıllarda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kriz buna bağlı olarak Türk sinemasının yaşadığı bozulma ve ahlaki çöküş, sinema emekçilerini yaşadığı işsizlik ve sıkıntılar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Yazarın o tarihte değindiği sorunlar günümüz modern Türkiye'sinde halan devam etmektedir. Özellikle Kürt sorunu kangrenleşmiş bir yara olup ivedi çözüm beklerken ülkenin gelişimi karşı büyük bir engel teşkil etmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı özellikle akademisyenlerin ve diğer Türkiye okurların bu eseri yalnız umutsuz bir aşk hikayesi olarak değerlendirmemeleri gerekmektedir. Eserin önümüzdeki yıllarda Ülke geçmişi hakkında önemli konulara ışık tutacağı bir anlayışla tarihsel bakış açısıyla ele almaları önem kazanacaktır. Çünkü resmi kanallarla yazılan tarih yanlı ve günün yönetimlerinin bakış açısına göre yazılabilir ancak bu tip eserler olayları daha tarafsız olarak ele alır ve değerlendirir.

### Kaynakça

- Altuğ, B. (t.y.). Masumiyet Müzesi Üzerine. [http://www.edebiyatdefteri.com/uye-sayfasi.asp?edebiyat=397\\_4&antoloji=yazi&yazi=39189](http://www.edebiyatdefteri.com/uye-sayfasi.asp?edebiyat=397_4&antoloji=yazi&yazi=39189) Erişim Tarihi: 10.11.2012
- Pamuk, O. (1999). *Öteki Renkler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, O. (2008). *İstanbul*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pamuk, O. (2008a). *Masumiyet Müzesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Copyright of Ekev Academic Review is the property of Ekev Academic Review and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.